

MAA- JA METSÄTALOUSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 11/2009 vp

Hallituksen esitys laiksi kasvinjalostajanoikeudesta sekä laeiksi siemenkauppalain ja rikoslain 49 luvun 2 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 15 päivänä kesäkuuta 2009 lähettänyt maa- ja metsätalousvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi kasvinjalostajanoikeudesta sekä laeiksi siemenkauppalain ja rikoslain 49 luvun 2 §:n muuttamisesta (HE 98/2009 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- erityisasiantuntija Marja Savonmäki ja hallitussihteeri Pirjo Tomperi, maa- ja metsätalousministeriö
- lainsäädäntösihteeri Minna Laherto, oikeusministeriö
- päälakimies Risto Airikkala, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto ry
- ylitarkastaja Kaarina Paavilainen, Elintarviketurvallisuusvirasto Evira

- toimitusjohtaja Markku Äijälä, Boreal Kasvinjalostus Oy
- asiamies Johannes Hahl, Siemenkauppiaitten Yhdistys ry
- professori Risto Tahvonen, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT).

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Tietosuojavaltuutetun toimisto
- Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund SLC
- ProAgria Keskusten Liitto
- Helsingin yliopisto
- Metsäntutkimuslaitos
- Elintarviketeollisuusliitto ry
- Kauppapuutarhaliitto ry
- Puutarhaliitto ry
- Suomen siemenperunakeskus Oy
- Sokerijuurikkaan Tutkimuskeskus.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki kasvinjalostajanoikeudesta, joka korvaisi voimassa olevan lain vuodelta 1992. Uudistuksella selkeytettäisiin lain rakennetta ja saatettaisiin laki vastaamaan perustuslain vaatimuksia. Tarve säätää uusi laki johtuu myös hallinnollisista muutoksista, koska kasvinjalostajanoikeustoimisto on lakkautettu ja sen sijaan uutena rekiste-

riviranomaisena toimisi Elintarviketurvallisuusvirasto.

Ehdotettua lakia sovellettaisiin kansallisten kasvinjalostajanoikeuksien myöntämiseen. Kasvinjalostajanoikeudella tarkoitettaisiin jalostajan yksinoikeutta lajikkeen ammattimaiseen hyväksikäyttämiseen. Ehdotettu laki vastaa sisällöltään uusia kasvilajikkeita suojaavan kansain-

välisen yleissopimuksen (UPOV) vaatimuksia. Esityksessä on myös otettu huomioon Euroopan yhteisön kasvinjalostajanoikeutta koskeva lainsäädäntö. Lain tarkoituksena on turvata kannattava kasvinjalostustoiminta Suomessa ja taata myös ulkomaisten lajikkeiden saatavuus.

Siemenkauppalakiin ja rikoslakiin tehtäisiin muuttuneesta lainsäädännöstä johtuvat tarvittavat tekniset muutokset.

Lait ehdotetaan tulevaksi voimaan syksyllä 2009

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Kasvilajikkeiden suojaamisesta Euroopan yhteisön tasolla on säädetty neuvoston asetuksessa (EY) N:o 2100/94, jossa myös on otettu huomioon UPOV-sopimus. Euroopan yhteisö liittyi UPOV-sopimukseen vuonna 2005. Kasvinjalostajanoikeuksien myöntämiseen sovelletaan kansallista menettelyä. Jalostaja voi vaihtoehtoisesti hakea myös koko yhteisön alueella voimassa olevaa oikeutta yhteisön kasvilajikevirastolta. Suojattavien lajikkeiden on kuitenkin aina täytettävä kansainvälisesti tunnustetut vaatimukset.

Esityksen perusteluista käy ilmi, että kansallisen suojan vaihtaminen yhteisön suojaksi tai päinvastoin on periaatteessa mahdollista, mutta suojan myöntämiseen tarvittava uutuuden vaatimus tekee käytännössä vaihtamisen vaikeaksi. Suomalaiset jalostajat ovat käytännössä hakenneet harvoin yhteisön jalostajanoikeutta, sillä se on huomattavasti kalliimpi kuin kansallinen suoja. Lisäksi lajikkeet on jalostettu Suomen viljelyoloihin soveltuviksi, eikä niillä siten olisi suurta kysyntää suuressa osassa Eurooppaa. Kansallista suojaa haetaan vuosittain noin 10 lajikkeelle. Yhteisön suojaa on haettu vuodesta 1994 lähtien vain kahdelle lajikkeelle.

Valiokunta toteaa, että kasvinjalostusoikeutta koskevan lakiehdotuksen tavoitteena on selkeyttää nyt voimassa olevan lain aineellista sisältöä ja määritellä tarkemmin UPOV-sopimuksen vaatimukset. Laki saatettaisiin vastaamaan kaikilta osin sen voimaantulon jälkeen annetun perustuslain vaatimuksia tarkentamalla säännöksiä kasvinjalostajanoikeuksista rekistereihin talletettavista tiedoista sekä täsmentämällä valtuutussäännöksiä. Samalla uudistettaisiin lain hallinnollisia säännöksiä. Kasvinjalostajanoi-

keustoimisto on lakkautettu vuonna 2007 ja sen tehtävät on siirretty Elintarviketurvallisuusvirastolle (Evira), joka ehdotetun lain mukaan olisi lain soveltamisesta ja täytäntöönpanosta vastaava toimivaltainen viranomainen. Esityksen perusteluista käy ilmi, että koska lakia on muutettu useita kertoja, on tarkoituksenmukaista toteuttaa muutokset lain kokonaisuudistuksella.

Jotta viljely Suomessa olisi taloudellisesti kannattavaa, viljelijän on saatava Suomen oloihin soveltuvia kasvilajikkeita käyttöönsä. Valiokunta kiinnittääkin huomiota siihen, että suuri osa muualla Euroopassa jalostetuista lajikkeista ei sovellu Suomen viljelyoloihin. Lakiesityksen keskeisenä tavoitteena onkin suojata kasvinjalostajan oikeutta korvauksen saamiseen jalostamansa lajikkeen käytöstä, jolloin uusien lajikkeiden kehittämisen taloudellinen pohja voidaan varmistaa. Valiokunta pitää tämän tavoitteen saavuttamisen kannalta tärkeänä sitä, että käytössä on selkeä, nopea ja oikeudenmukainen hyväksymisjärjestelmä, jossa käytetään parasta mahdollista asiantuntemusta.

Ehdotetussa laissa kasvinjalostusoikeudesta kasvinjalostusoikeutta rajoitettaisiin edelleenkin siten, että viljelijällä olisi eräiden lajikkeiden osalta omalla tilallaan oikeus käyttää omalla tilalla tuotettua siementä lisäystarkoitukseen maksamalla maksu tilan oman siemenen käytöstä (TOS-maksu) lajikkeen omistajalle. Tämä perustuu jo vuonna 2005 nyt voimassaolevaan lakiin tehtyyn muutokseen, jonka mukaan tuottajajärjestöjen ja siemenkauppiaita edustavan yhteisön välillä tulee olla voimassa oleva sopimus TOS-maksujen suuruudesta. Sopimus TOS-maksujen suuruudesta on edellytyksenä sille, että viranomainen luovuttaa TOS-maksujen ke-

räämiseksi tarvittavat tiedot. Pyrkimyksenä on ollut tasapainottaa lajikkeen omistajien ja viljelijöiden välistä, TOS-maksuja koskevaa neuvotteluasemaa. Tarkoituksena on ollut turvata viljelijän toimeentulo estämällä TOS-maksun nouseminen kohtuuttoman suureksi.

Valiokunta painottaa tässäkin yhteydessä sitä, että maataloustuotantomme jatkuvuuden kannalta on välttämätöntä, että uusia lajikkeita saadaan jatkuvasti viljeltäviksi. Sen edellytyksenä on kasvinjalostajien kiinnostus markkinoitamiin kohtaan, mikä on vahvasti kytköksissä kasvinjalostajan oikeuksien toteutumiseen maassamme. Tämän takia myös kattavan ja tehokkaan TOS-maksujärjestelmän jatkuminen ja kehittyminen on tärkeää.

Valiokunnalle toimitetusta selvityksestä on käynyt ilmi, että kotimaisten kasvinjalostajien lajikkeet kattavat maassamme tärkeimpien viljelykasvien viljelyalasta jopa 70 prosenttia. Tätä voidaan pitää korkeatasoisen jalostustyön ansiona, ja samalla se on myös osoitus siitä, että panostukset jalostukseen ovat tuottaneet tulosta. Markkinajohtajuus kertoo kuitenkin myös kotimaisen kasvinjalostuksemme erittäin merkittävästä kaupallisesta asemasta maassamme. Kilpailutilanne ei sen vuoksi välttämättä toteudu maassamme samalla tavalla kuin muissa EU-maissa, joissa lukuisten kasvinjalostuslaitosten lajiketarjoanta on huomattavasti laajempaa. Kansainvälisessä vertailussa kylvösiemenen nykyinen hintataso suhteessa sadon myynnin hintatasoon on maassamme korkea.

Toisaalta jalostajanoikeuden toteutumisessa nykyisessä järjestelmässä on nähty eräitä ongelmia. Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä on todettu, että sertifioimattoman siemenen myyntiä esiintyy. Valiokunta toteaa kuitenkin, että kasvinjalostajanoikeuden haltijan tulee saada maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmästä vain ne tiedot, jotka ovat tarpeen TOS-maksujen perimiseksi ja jotka viljelijät ovat täyttäneet tukihakemukseen. Maaseutuelinkeinorekisteristä voidaan TOS-maksujen perimiseksi luovuttaa tietoja ainoastaan siinä laajuudessa kuin se on välttämätöntä kyseisen maksuvelvollisuuden toteuttamiseksi. Myös yleinen henkilötietojen käsit-

telyn käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate edellyttää tätä.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että ehdotetun lain 4 §:n 2 momentissa todetaan: "Seuraavat lisäysaineistoa koskevat toimenpiteet edellyttävät kasvinjalostajanoikeuden haltijan lupaa hänen määrittämillään ehdoilla: 1) lisäys, 2) kunnostus lisäystarkoituksiin, 3) markkinointi, vienti ja tuonti; ja 4) varastointi 1—3 kohdassa mainittuihin tarkoituksiin käytettäväksi." Siten säännös kattaa myös suvuttomasti lisättävien kasvien lisäysaineiston. Myös vuoden 1991 UPOV-sopimuksen mukainen kasvinjalostajanoikeus koskee kaikkia kasvisukuja ja -lajeja. Valiokunnalle toimitetussa selvityksessä onkin todettu, että myös puutarhakasvien jalostajat voivat luoda TOS-maksujärjestelmää vastaavan järjestelmän suvuttomasti lisättäville kasveille. Silloinkin kasvinjalostajanoikeuden haltija valvoo itse omien korvauksiensa saamista.

Viitaten edellä esitettyyn valiokunta toteaa, että esityksen keskeisiä ehdotuksia on kasvinjalostajanoikeuksien hyväksymisen siirtäminen kasvilajikelautakunnalta Eviran tehtäväksi. Samalla muutettaisiin siemenkauppalakia siirtämällä kasvilajikelautakunnan tehtävät siemenkauppalaan piiriin. Evira päättäisi oikeuksien hyväksymisestä kuultuaan tarvittaessa eri asiantuntijatahoja. Siirron tarkoituksena olisi tehostaa ja selkeyttää toimintaa. Esityksen tavoitteena on edistää kasvilajikkeiden kehittämistä ja siihen liittyvää innovaatiotoimintaa ja kilpailukykyä. Ehdotuksella ei luoda uusia oikeuksia oikeudenhaltijoille eikä uusia velvollisuuksia oikeuksien käyttäjille. Ehdotetulla lailla ei siten ole uusia taloudellisia vaikutuksia.

Valiokunta toteaa, että kasvinjalostajaoikeushakemuksen käsittely, myönnetyn oikeuden merkitseminen kasvinjalostajaoikeusrekisteriin ja voimassa olevan oikeuden ylläpitäminen olisivat maksullisia. Maksuina perittäisiin hakemusmaksu, uudelleen käsittelymaksu ja vuosimaksu kuten voimassa olevan lainkin mukaan. Rekisteriviranomaisen lajikkeen omistajalta perimien maksujen taso tarkistettaisiin säännöllisin väliajoin. Maksuperustelain (150/1992) 6 § edellyttää, että viranomaisten tuottamista suorit-

teista perittävän maksun tulee vastata suoritteen tuottamisesta valtiolle aiheutuvien kokonaiskustannusten määrää eli omakustannusarvoa.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä edellä esitetyin huomauksin ja seuraavin muutosehdotuksin.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki kasvinjalostajanoikeudesta

19 §. Lajikkeen tutkiminen. Esityksen perusteluista käy ilmi, että kasvinjalostajanoikeuden voisi saada vasta, kun lajikkeen kasviaineiston tutkimuksessa on selvitetty, täyttääkö lajike erottuvuuden, yhtenäisyyden ja pysyvyyden vaatimukset. Lajikkeen tutkiminen ei olisi tässä tapauksessa hallintotehtävä, vaan toimeksiantajana olisi hakija, joka myös maksaisi lajikkeen tutkimisen. Tähän viitaten valiokunta ehdottaa pykälän 1 momentin säännöksiä selkeytettäväksi.

Ehdotetun 2 momentin mukaan hakijan olisi toimitettava lajikkeen aineisto ja muut tiedot Eviralle tai sen määräämälle viranomaiselle tai laitokselle. Perusteluista ilmenee myös, että lajikkeen tutkimustehtävän voisi suorittaa viranomaisen sijaan myös muu taho. Lajikkeet tutkitaisiin kansainvälisten arviointiperusteiden mukaan testattavasta kasvilajista riippuen joko CPVO:n tai UPOV:n antamien testausten yleisohjeiden mukaan. Kaikkien tutkimusta tekevien tahojen, myös muiden kuin Eviran, tulee olla asiantuntevia tekemään tutkimuksen. Valiokunta ehdottaa momenttia täsmennettäväksi siten, että siinä tarkoitetut tiedot olisi toimitettava Eviralle tai tutkimuksen suorittavalle taholle.

22 §. Kasvinjalostajanoikeusrekisteri. Pykälän 4 momentin mukaan maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkemmat säännökset rekisteriin merkittävistä tiedoista. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää valtuutusta liian avoimena. Valiokunta ehdottaakin momenttiin lisättäväksi viittauksen pykälän 1 momenttiin, jossa on säännökset hyväksytyistä kasvinjalostajaoikeuksista kasvinjalostajarekisteriin merkittävistä tiedoista.

2. Laki siemenkauppalain muuttamisesta

5 a §. Kasvilajikelautakunta. Pykälän 3 momenttiin sisältyy asetuksenantovaltuutus, jonka mukaan asetuksella voidaan säätää tarkemmin lautakunnan kokoonpanosta, päätösvallasta ja lajikkeiden hyväksymisestä. Valiokunta toteaa, että lakiehdotukseen ei sisälly perussäännöstä päätösvallasta. Siten jää avoimeksi, mitä tarkempia säännöksiä asetuksella tältä osin annettaisiin. Saamansa selvityksen perusteella valiokunta ehdottaakin momentista poistettavaksi maininnan päätösvaltaisuudesta. Lisäksi valiokunta ehdottaa valtuutusta täsmennettäväksi lajikkeiden hyväksymisen osalta siten, että tarkempia säännöksiä voitaisiin antaa hyväksymisen edellytyksistä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella maa- ja metsätalousvaliokunta ehdottaa,

että 3. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana ja

että 1. ja 2. lakiehdotus hyväksytään muutettuina (Valiokunnan muutosehdotukset).

*Valiokunnan muutosehdotukset***1.****Laki****kasvinjalostajanoikeudesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1—3 §
(Kuten HE)

2 luku

Kasvinjalostajanoikeus

4—9 §
(Kuten HE)

3 luku

Kasvinjalostajanoikeuden myöntämisen edellytykset

10 ja 11 §
(Kuten HE)

4 luku

Kasvinjalostajanoikeuden hyväksyminen

12—18 §
(Kuten HE)

19 §

Lajikkeen tutkiminen

Evira järjestää lajikkeen tutkimisen *hakijan pyynnöstä* kansainvälisten menetelmien mukaan

sen selvittämiseksi, onko lajike erottuva, yhtenäinen ja pysyvä, jollei tutkimista ole pidettävä erityisistä syistä tarpeettomana.

Hakijan on toimitettava tarvittava lajikkeen aineisto ja tarpeelliset muut tiedot Eviralle tai tutkimuksen suorittavalle taholle.

20 ja 21 §
(Kuten HE)

22 §

Kasvinjalostajanoikeusrekisteri

(1—3 mom. kuten HE)

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä rekisteriin tehtävien *1 momentin mukaisten* merkintöjen sisällöstä.

23 §
(Kuten HE)

5 luku

Lajikenimi

24 ja 25 §
(Kuten HE)

6 luku

Kasvinjalostajanoikeuden lakkaaminen, mitättömäksi julistaminen ja menetetyksi määrääminen26—29 §
(Kuten HE)

7 luku

Käyttö- ja pakkolupa sekä vastavuoroinen pakkolupa30—32 §
(Kuten HE)

8 luku

Yksityisoikeudellinen suoja33—40 §
(Kuten HE)

9 luku

Rangaistussäännökset41—44 §
(Kuten HE)

10 luku

Erinäiset säännökset45—50 §
(Kuten HE)

2.

Laki**siemenkauppalaan muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 4 päivänä elokuuta 2000 annetun siemenkauppalaan (728/2000) 5 §:n 1 momentti ja *lisätään* lakiin uusi 5 a § seuraavasti:5 §
(Kuten HE)

5 a §

Kasvilajikelautakunta

(1 mom. kuten HE)

Maa- ja metsätalousministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä kasvilajikelautakunnan kokoonpanosta (*poist.*) ja lajikkeiden hyväksymisen edellytyksistä.**Voimaantulosäännös**
(Kuten HE)

Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Jari Leppä /kesk	Klaus Pentti /kesk
vpj.	Pertti Hemmilä /kok	Petri Pihlajaniemi /kok
jäs.	Lasse Hautala /kesk	Erkki Pulliainen /vihr
	Hannu Hoskonen /kesk	Kari Rajamäki /sd
	Johanna Karimäki /vihr	Arto Satonen /kok
	Esa Lahtela /sd	Pekka Vilkuna /kesk.
	Mats Nylund /r	

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Carl Selenius.